אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה, והיא הלכה למשה מסיני, ויש לכך אסמכתא מלשון הכתוב (דברים יח, ה) 'לעמוד לשרת', ומלשון הכתוב (שם, ח) 'העומדים שם לפני ה'', וטעם האיסור הוא משום שאין זה כבוד שמים (משנה למלך בית הבחירה ז, ו, בדעת רש"י כאן, ובסנהדרין ק, ב, ובסוטה מ, ב). וכיון שהוא הלכה למשה מסיני, לא הותר הדבר לכהן הגדול משום חולשתו (רבי משה מאימראן). ויש שכתב, שהישיבה בעזרה אסורה רק מדרבנן (אור זרוע ב, רכז).

אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שחלק להם המקום כבוד, להראות שמלכות דוד שלימה (רש"י סוטה מ, ב).

שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה', ואמנם עדיין לא נבנה המקדש בימיו, אבל קדושת מקום תוך הקלעים של המשכן שבימיו, היתה כקדושת העזרה, ושם ישב דוד לפני ה' (מהרש"א סוטה מ, ב).

כְּדְאָמַר רַב חִסְדָּא על מה ששנינו שפרשת הקהל נקראת בעזרה, שאין הכוונה לעזרת ישראל, כי אם כן יש לומר שגם פרשת יום הכיפורים שהיא חשובה יותר נקראת בעזרה, ומהמשנה מוכח שלא היו קוראים אותה בעזרה, אלא בהכרח שפרשת הקהל נקראת בעזרת הנשים, וגם פרשת יום הכיפורים היתה נקראת בעזרת הנשים, ולכן היה הכהן יכול לשבת שם (ע"פ תוס' ישנים ותוס' רבינו פרץ). ויש שכתב, שרב חסדא פירש שפרשת הקהל נקראת בעזרת הנשים, משום שנשים הבאות להקהל אסורות להיכנס לעזרת ישראל, וכמו כן פרשת יום הכפורים נקראת בעזרת הנשים (רבי משה מאימראן, ופירושו עולה לגירסת הגר"א ומהר"ב רנשבורג, וראה שיח יצחק שפירש באופן נוסף).

בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם - כשעסקו בבנין בית המקדש השני, תיקן עזרא שמאותו היום יחתמו במקדש כל ברכה וברכה בנוסח זה (רש"י), והשומעים היו עונים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' [גמ' תענית (טז, ב)]. וגם בבית ראשון לא היו חותמים בלשון 'ברוך אתה', אלא היו חותמים בלשון 'ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם', ומתקנת עזרא אמרו 'מן העולם ועד העולם' (תוס' ישנים; ריטב"א; רש"י ברכות נד, א, שיח יצחק בדעתו).

וְדִילְמָא שֻׁגְיְדְלוֹ בְּשֵׁם הַמְפוֹרָשׁ, שכן מהמשך הפסוק 'ויענו כל העם אמן אמן' נראה שעדיין לא ענו באותו היום 'ברוך שם כבוד מלכותו', ומה ההכרח אם כן לומר שתיקן זאת באותו היום (שיח יצחק).

הוֹרַאת שָׁעָה הָיְתָה, שהיו צועקים ומתפללים על יצר הרע של עבודה זרה שיעקר מהם (רבינו אליקים).

נָפַל לְחוּ פִּיתְקָא מַרְקִיעָא דַּהֲוָה כְּתִב בֵּהּ אֱמֶת, לרמז להם, שעבודה זרה באה מחמת חסרון חכמה וטעות בשיקול הדעת, והתורה היא רפואה למכה זו, לפי שהיא נקראת אמת [כמבואר בגמ' בע"ז (ד, ב)], ועל ידה מתבררת כל טעות (יערות דבש א, ו).

חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֱמֶת, ונקבעה בחותם מילה זו הכוללת את האות הראשונה, האמצעית, והאחרונה מסדר א"ב, כדי ללמד, שלא קיבל מלכותו מאחר, שאין לו שותף בבריאה, ושאינו עתיד למוסרה לאחר (ירושלמי סנהדרין א, א).

נְפַק אָתָא כִּי גּוּרְיָא דְּנוּרָא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, ודוקא שם נקבע מקומו של היצר הרע, לפי שזהו מפתח לב העולם, שבו נמצאת אבן השתיה שממנה הושתת העולם כולו, וכמו שמקומו באדם הנקרא 'עולם קטן' הוא על מפתחי הלב (עין יוסף על עין יעקב).

בַּהֲדֵי דְּתַפְסוּהּ לֵיהּ אִשְׁתְּמִיט בֵּינֵיתָא מִמַּזְיֵיא - נשמטה שערה מראשו ולא תפסוה, לפי שלא רצו לשלוט בו לגמרי, כדי שלא תיבטל הבחירה מחטא זה, ויתמעט שכר הצדיקים הנמנעים מהחטא, ומטעם זה גם לא הרגו אנשי כנסת הגדולה את היצר שניתן להם [כמבואר בגמ' בסוכה (נב, א), שלעתיד לבוא ישחטהו הקב"ה], אלא חבשוהו במאסר, שלא יהיה בידו את הכח העצום לעורר את תאוות החטא, וכשבא אדם ורוצה להימשך אחר חוט השערה של עבודה זרה, מוציאים עבורו את היצר ממאסרו שיוכל למשול עליו לגמרי, ועל כך אמרו [בגמ' סוכה (שם)], שיצר הרע נדמה מתחילה לחוט בעובי קורי העכביש, ולבסוף הוא עבה כחבלי המחרישה (יעב"ץ).

וְאַהֲנִי דְּלָא מִיגְּרֵי בֵּיהּ לְאִינִישׁ בְּקָרִיבְתֵּהּ, ומאותה שעה התירו חכמים לאדם להתייחד עם אחותו, וסברו שאין בכך עקירה של איסור יחוד דאורייתא, שכן מצינו שמותר לבן להתייחד עם אמו מדאורייתא משום שאין יצר הרע שולט, והרי שאין איסור להתייחד עם כל ערוה האסורה לו, אלא רק כשיש חשש מכשול, וכיון שביטלו יצר הרע של קרובות, בטל ממילא איסור יחוד עם אחות (תוס' רא"ש קידושין פא, ב). ויש שכתב, שאף אם נאמר שיחוד עם אחות מותר מדאורייתא כדין יחוד עם אמו, ודאי נאסר הדבר משום גזירת דוד, שהרי דוד גזר על יחוד עם פנויה מחמת המעשה באמנון ותמר, שהיו אח ואחות, והותר שוב הדבר רק בימי אנשי כנסת הגדולה (מקנה קידושין פא, ב, בדעת רש"י שם).

וְרַב מַתְנָא אָמַר הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, ואמנם בפסוק מוזכר רק אחד משבחים אלו, אך משמעות לשון 'האלהים' שבפסוק, שהקב"ה בעל כוחות רבים, ומכך למד רב מתנא, ששיבחו עזרא בכל הכוחות שאמר משה (מהרש"א).

לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁהֶחֱזִירוּ עֲטָרָה לְיוֹשְׁנָהּ, שתיקנו לומר 'הגיבור והנורא' כפי שאמר משה, ואף שגם קודם זמנם היו אומרים 'הגדול', נקבע שמם אנשי כנסת הגדולה דוקא על שם שבח זה, כי כשאומרים רק 'הגדול', אין בכך משמעות של שבח יותר משאר הכינויים, אבל כשאומרים 'הגדול הגיבור והנורא', משמע ש'הגדול' שנאמר תחילה הוא שבח יותר מ'הגיבור והנורא', ונמצא שהחזירו את העטרה שהיתה בתחילה ללשון 'הגדול' (עיין יעקב), ויש שפירש, שלא נקראו כן על שם לשון 'הגדול', אלא כיון שגידלו באמירת 'הגיבור והנורא' את אלהותו של הקב"ה, נקראו אף הם 'גדולים' (מהרש"א).

מִתּוֹךְ שֶׁיּוֹדְעִין בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֱמֶתִי הוּא לְפִיכָךְ לֹא כְּיָזְבוּ בּוֹ - לשבחו בכל השבחים ששיבח משה, אף שידעו שהכל אמת, שכן כינוייו של הקב"ה אינם על עצמותו אלא רק על הנהגתו בעולם, ובזמן משה באמת היתה הנהגתו גלויה, אבל בזמנם היתה ההנהגה נסתרת (ע"פ מהרש"א ושיחות מוסר לר"ח שמואלביץ כז). ויש שכתב, שכיון שחותמו של הקב"ה אמת, אין לשבחו אלא מתוך אמונה מוחלטת, ואף שהאמינו בליבם שהקב"ה גיבור ונורא, לא יכלו להאמין בכך ממש כאותם שראו זאת בגלוי (אור יחזקאל אמונה עמ' קסח).

כָּאן בִּכְדֵי שֶׁיַּפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן, ואין זה כבוד הציבור שימתינו בשתיקה, אבל אם יכולים להספיק לגלול קודם שיסיים התורגמן לתרגם את פסוקי הפרשה הראשונה, מותר לדלג (רש"י; טור או"ח קמד). ויש שפירש, שהטעם שאין להפסיק אם סיים התורגמן, הוא מחשש שיטעה המתורגמן (רבינו אליקים). ויש

המשך במילואים עמ' 116